

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Beelden-Dienst Ende Vasten Met Haere Ceremonien Soo
Sy Ghebryckt Worden Vande H. Roomsche Kercke
Bevestight Met De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders
vande eerste 400. jaeren**

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, 1664

Het IV. Capittel. Wordt bewesen datmen de Beelden Godts, Christi, vande
H. Maghet, ende andere Heylighen mach eeren.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71387](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71387)

HET IV. CAPITTEL.

Wordt bewesen datmen de Beelden
Godts, Christi, vande H. Maghet,
ende andere Heylighen mach eeren.

PArtye moet my bekennen / dat een beelt niet
anders en is / als eenighe uytwendighe ver-
thooninghe, ghedaente, teecken, ghelijckenisse, de welc-
ke my ofte indachtigh maecht / ofte my tot ken-
nisse brenghet van eenighen persoon die daer deut
verthoont, beteeckent, ofte uytgedruckt wordt.

De se verthooninghe kan gheschieden op twee-
derley manieren / te weten / ofte in brennde ghe-
daente / ofte in eyghen ghedaente.

Als den persoon uyt-ghedruckt / ofte verthoont
wort / ghelijck by waerachtelijck is in sijn selven /
met alle sijne lidmaeten / ende lineamenten des
lichoems / dat is een beelt in eyghen gedaente.

Maer als den persoon uyt-ghedruckt wordt
dooz eenighe natuerlijcke / oft sedelijcke eyghen-
domme / diemk meer met het verstant kan begrij-
pen / als vatten met het ghesicht / dat is een beelt
in brennde ghedaente: alsoo zyn vertoont geweest
de Cherubynen neffens de Arcke / met bleugelen /
die de Engelen nachrang niet en hebben / doch
alleen om te verthoonen haere snelheyt / Ec. al-
soo heeft mede den H. Ghest sich verthoont in de
lichaemelijcke ghedaente van eene duyve, soo als den
H. Lucas segyt *Cap. 7. v. 21.* ende *Act. Cap. 2. v. 3.* in de
ghedaente van vyerighe tonghen, niet dat hier dooz
wierc verthoont sijne substantie / oft wesen / ghe-
lijck het is; naer (soo als Andreas Rivetus wel seyt.
In explicat. Decalogi Exodi 20.) om te beteeckenen eens-
ghe sekerre sijne uyt-werkinge / als te weten / dat
hy de menschen een voudigh maecht, ghelijck duyven;
ende dat yf de herten der Apostelen ontstack als een
vyer,

Ad defig-
nandam cer-
tum effe-
ctū, ut quod
homines effi-
ciat simpli-

vyer, om het H. Euangelie, de werelt deur te verkondighen. Daer en is niet aenghelegghen oft het wesen selve vanden H. Gheest / hier wiert af ghebeelt (want wy weten wel dat dit onmoghelyck is) 't is seker daer en tusschen / dat dese uptwendige ghedaenten vande duyve. ende van vier teekenen / ofte ghelijckenissen / ofte oock af-beeldinghen zyn gheweest van sijn wesen / werckende op die / ofte dese manieren; ten minsten zyn het upt-wendige / ende lichaemelycke ghelijckenissen gheweest / de welcke de menschen met de ooghe des lichaems aenschouwende / kosten indachtigh worden / ofte tot de kennisse komen vande eyghendommen vanden H. Gheest / ende dat is ons ghenoech / want al het selve segghen wy van onse beelden. De wijse dan dat den mensch / eben dooz hzemde ghedaenten / als dooz eyghene / indachtigh kan worden / ofte tot kennisse komen van eenighen persoon / hoedanigh hy is / ofte in sijn wesen / ghelyck als blijktt upt dese / en meer andere Schryftuer-plaetsen / soo hebben wy vast fundament om te seggen / datmen de persoonen eben magh upt-drukken / in hzemde ghedaenten / als in eyghene / ende sus / of soo upt ghedrukt wesende / datmen haer dooz die ghedaenten magh eeren. Dit is het potnet / 't welck ick dooz eerst / upt Schryftuer wil bewyssen.

ces, sicut columbas; corda Apostolorum ipse incedit, ut omnium gentium linguis gloriam Christi per totum mundum annunciarent.

§. I.

Bewijs uyt Schriftuer datmen de vremde ghe-
lijckenissen, ofte on-eyghene af-beeldinghen
Godts wel mach eere toe-draeghen.

Eerste Bewijs.

Psalmo 98. ofte 99. v. 5.

Verheft den Heere onsen Godt, ende aenbidt, oft
(buyght u neder) voor de voet-banck sijnder voe-
ten, want sy is heyligh.

Hier worden twee verscheyden dinghen belast:
Het eerste / datmen Godt soude verheffen; Het twee-
de datmen sijne voetbanck (dat is seght de Dordrecht-
schen Bijbel, I. *Chronic.* 28. v. 2. N. 7. de Arcke des ver-
bonts) soude aenbidden, ofte sich daer voor / of te-
ghen over, neder-buyghen: De reden wort by
gheboeght / te weten / om dat die voetbanck ofte
de Arcke heyligh was: Ergo uyt dese Schriftuer-
plaets / ende verklaringe van Partye, blijkt / dat-
men de Arcke des verbonts moest aenbidden / of-
te sich daer voor, of teghen over neder-buyghen /
om dat sy heyligh was: Ergo datmen se most aen-
bidden met eene hoven-natuerlijke eere / want
de heylighheydt is hoven-natuerlijk; maer de so-
den moesten de Arcke aenbidden / om dat sy heyligh
was, ende sulckx als de beweegh-reden is natuer-
lijk / of hoven-natuerlijk / sulckx is oock het
werck 't welck uyt kracht vande beweegh-reden
ghedaen wort / te weten / natuerlijk / oft ho-
ven-natuerlijk: Ergo de wijle de soden de Arc-
ke moesten aenbidden / uyt kracht van eene ho-
ven-natuerlijke beweegh-reden / te weten om dat
sy heyligh was, soo volght het / dat het werck 't welck
uyt kracht van die beweegh-reden geschiede / dat
is / de eere, ende aenbiddinghe moest hoven-natuer-
lijk zyn.

Ick

Ick weet wel dat Partye sal loochene dat de Arcke selve bande Joden moest aenbeden worden/ en dat sy my segghen / dat Godt alleen / vooz de Arcke/ ofte/ gelyck den Dordrechtschen Bijbel seght Num. 12. Teghen over de Arcke aenbeden moest worden; ende oversulcx/dat ons dit exempel in't minste niet en kan haeren.

Ick antwoorde ten eersten, dat de woorden bande Schrifruer / gantschelyck contrarie uptgheben/ want gelyck blyckt/ sy deyt haer gebodt in twee deelen/ het eerste is/ van Godt te verheffen, het tweeden bande voerbanck oock t'aenbidden: want de wyse Godt / ende de voer-banck heel verscheyden waren van malkanderen / ende sy het een soo wel wilt aenbeden hebben als 't ander: soo ist klaer / dat sy niet alleenlyck Godt selve / maer oock de voer-banck selve wilt aenbeden hebben; ende om dit noch meer te doen verstaen / daerom boeght sy daer hy naemelyck vande Arcke (soo als den Dordrechtschen Bijbel mede bekent Num. 13.) want sy is heyligh, te weten/ de Arcke/ de voer-banck/ ende daerom / sult ghy die oock eeren / ofte aenbidden.

Doch ghenomen (ghelyck Partye gheerme soude hebben) dat Schrifruere alleenlyck belastebe/ dat de Joden haer souden nederbupghen voor, of teghen over, of by de Arcke: dit is eben tot ons hoordeel: Want ick daetelyck vzaeghen sal / waerom dat Godt belast heeft / datmen hem meer besonderlyck soude aenbidden voor, of teghen over, of by de Arcke / als op andere plaetsen? Partye sal my segge, om dat Godt op de Arcke rustede/ of woonde tusschen de Cherubijnen 2 Samuel Cap. 6. v. 2. Seer wel; ick sal haer dat oock toestemmen (al-hoewel het niet waerschynelyck en is / dat Godt op alle tijden daer woonde / maer alleenlyck op eenighe besondere tijden / ende dies-volghende dat de Joden haer oock bupghden vooz de Arcke/ als Godt daer op besonderlyck niet en rustede) vzaege dan voozder / of de Joden vallende vooz de Arcke/

D

Godt

Godt daer op kosten sien? 't is seker dat veen:
 wat saeghen sy dan? de Arcke alleen naemelyck
 als men die ombzoegh / ofte vervoerde / ende dooz
 het aensien vande Arcke / werden sy indachtigh
 dat Godt daer op hadde gherust / ende dat hy die /
 dooz sijne teghentwoozdigheyt / hadde geheplight.
 Daer op soo vtelen sy neder voor de Arcke / ofte
 aenbaeden teghen over de Arcke / als wesende een
 teecken / ofte ghedachtenisse / ofte / ghelijck Calvijn
 seght in *Psalm. 105. v. 19.* een beelt Godts, ofte gelijk
 den *Predikant.* La Fitte seght *Tabl. de deux Religions,*
 eene af-beeldinghe van Jesus Christus. Ergo dooz het
 neder-bugghen / of nederballen / ofte aenbidden
 dooz dit Teecken, ghedachtenisse, Beelt, af-beeldinghe
 Godts / eerden / ende aenbaeden sy Godt. Het
 selve doen wy ten opsichte van andere beelden (de
 welke / al-hoewel niet geheplight dooz de tegen-
 woozdigheyt Godts / zijn nochtans hepligh ter
 oozsaecke van haere verbredinghen / ghelijck het
 beelt van eenen Keyser / eene besondere weerdig-
 heydt heeft / om dat den Keyser daer deur afghe-
 beeldt wort.) Ergo het ghene wy doen ten op-
 sichte vande ghelijckenissen / beelden / af-beeldin-
 ghen Godts / 't sy dat wy daer booz knielen / 't sy
 dat wy daer booz lichten / ende lampen ontsteken /
 't sy dat wy daer booz bidden / 't sy dat wy die ver-
 heffen / en omdzaeghen / om Godt selve daer deur
 te bereeren / en kan niet anders wesen als goet /
 ende loffelijck / aengesien dat wy in de Schz. stuer
 hebben het exempel der Joden / die dit altemael
 hebben ghedaen teghen over, of voor, of by de Arcke
 des verbonts / als wesende een teecken, eene ghe-
 dachtenisse, een beelt, eene af-beeldinghe Godts.

Tweede bewijs

Exodi Capite 33. v. 9. ende 10

Het gheschiede als Moyses ter Tenten ingegaen was, soo quam de Wolcken-colomme nederwaerts, ende stont in de deure der Tente, ende hy sprack met Moyses.

Als al het volck de wolcken-colomme sach staen in de deure der Tente: soo stont al het volck op, ende aenbaeden, of boghen sich een jeder in de deure sijner Tente.

Wat was dese Wolcken-colomme? den Dordrechtsehen Bijbel Num. 15. antwoordt dat het was/ een teecken der ghenade, ende goetgunstigheid Gods.

Als dan de Joden dese wolcken-colomme, ofte dit Teecken, hadden ghesien (ghelyck Schryfuer be-
dudelyck seyt) soo hebben sy aenbeden, ofte haer gheboghen: waer hoor? Partije sal my antwoorde/ hoor Godt; dat segghe ick oock: maer indien ick vzaege/ hoe sy quaemen tot kennisse vande tegenwoordigheid Gods? Partije sal my moeten antwoorde/ door het aensien vande Wolcken-colomme de welke een Teecken was vande tegenwoordigheid Gods; Ergo daor het aensien vā dit uytwendigh Teecken / ofte sichtbaere ghedaente aenbaeden sy Godt: Ende sy en kosten haer niet nederbupghen hoor Godt / 't en zy dat sy saemen haer nederbupghen hoor dat uytwendigh Teecken / ofte sichtbaere ghedaente / als verbeeldende de tegenwoordigheid Gods: Ergo in die vromde ghedaente / of voor die ghedaente/aenbaeden ende eerden sy Godt: Al het selve doen wy / in, of door, of voor onse beelden / de welke wy houden als afbeeldingen Gods ende daerom heyligh / (al-hoe-
wel de ghedaenten vromt zyn / ghelyck als de Wolckē colomme was:) Ergo wy en zyn niet meer te berispen in dit stuck / als de Joden.

Derde bewijs.

Daniel capite 7. v. 9.

Dit sagh ick tot datter throonen gheset wierden, ende den Ouden van daeghen sich settede: Wiens kleedt wit was als de sneeuw, ende het hayr sijns hoofts als suyvere wolle, sijnen throon was vyer-vonckē, des selven raderen, een brandende vyer.

Laet ons hier op hoozen de verclaeringen van den Dordrechtschen Bijbel.

Eerst, seyt hy Num. 45. Dit is eene omschrijvinghe des eeuwighen waeren Godts.

Ten tweeden, *Num. 46.* **Dooz het wit kleedt/** wort beteeckent de Majesteit Godts.

Ten derden, *Num. 47.* **Dooz de supbere wolle/**wort afghebeeldt de reynigheyt Godts.

Ten vierden, *Num. 48.* Eyghentlijck te spreken, en heeft Godt noch throon, noch stoel, noch hy en wort met geene raederen voort ghetrocken: maer 't heeft hem beliest sich sijne Propheten in verscheydene ghedaenten te verthoonen, om haer eenigh bewijs sijner tegenwoordigheyt te gheven.

Partije van bekenit hier dat dooz dese ghedaente van eenen ouden man / ghekleet in het wit / ende met wit hayz / &c. verthoont wttert aen Daniel, den eeuwighen waeren Godt, sijne majesteit, reynigheyt, &c.

Nu vragh ick / of Daniel, Godt siende in eene soo vromde ghedaente / ende soo verscheyden van sijn eyghen Goddelijck wesen / ende substantien wel mocht dooz hem nederballen / esi aenbidden? Daer en is niemant / die my dit sal verben loochenen / aenghesien dat wy meer dierghelijcke exempelen hebben / in het boeck der Openbaeringhen Joannis. ghelijck wy hier nae sullen sien.

Vraghe nu voorzder / of den Schijlder niet en magh updrupcken dese Historie ofte ghesicht met sijn

ſijn pinceel / eben als den Propheet dit uytghe-
drukt heeft met ſijne penne

Guilielmus Perkinſius, *Controv. 9. de Imag. cap. 2.* ant-
woort dat ſae / want / ſeyt hy / wy ſegghen datmen
de Historien vandē Bijbel met ſchilderijen magh af-beeldē.
Wel aen dan/neemt dat dese gedaente Godts uyt-
ghedrukt zy met het pinceel van eenen ſchilder/
ghelyck sy met de peune beſchreiben is vanden
Propheet; soude dese ſchilderije / booz ſoo veel
als sy eene uytwendighe ghedaente sou wesen/
niet eben ons konnen verbeelden/ ofte beteeckenē
den eeuwighen waeren Godt, ende ſyne majesteit, ende
reynigheyt, als het wit kleedt, ende ſuy vere wolle, booz
ſoo veel als sy alleen aen Daniel dienden booz uyt-
wendighe teekenen/ ende gedaenten; wie ſal hier
aen twiſſelen? want de queſtie en is niet / of het
een gheſchildert is / het ander niet; maer of het
een / ſoo wel gheene uytwendighe/ ende lichaeme-
lycke ghedaente en is / als het ander; dit onder-
ſchept vinde ick alleen / dat Godt ſelbe teghen-
woordigh was/ onder de gedaente van eenen ou-
den man in 't wit ghekleedt / ende met witte haren/
&c. ende inde ſchilderije niet; ende overſulcx dat
Daniel booz die poſtuere/ die hy ſach booz ſyne oog-
ghen wel moght nederballen / en die aenbidden/
om dat Godt daer ſelbe teghenwoordigh was/ en-
de niet alſoo in ſchilderije/om dieſ-wil dat hy daer
ſelbe niet teghenwoordigh en is. Doch ick beto-
ne dat dese teghenwoordighheyt / ofte af-wesen
Godts niet ter ſaecke en doet. Want de queſtie
en is hier wederom niet / of men alleenlyck Godt
mach aenbidden daer hy op eene beſondere manie-
re teghenwoordigh is: maer of men hem magh
aenbidden/ in, of door, of voor die gedaente/ gelijck
als hy ſich aen Daniel heeft verthoont. Partije moet
my bekennen/ dat Daniel dit mocht doen/ ſonder te
ſondighen: Ergo oft Godt metter daer teghen-
woordigh is onder dierghelycke ghedaente / of
niet / als ick hem maer aenbidden en mach/ of hy
beſonderlyck teghenwoordigh is / of niet / ende
als

als ick hem mach aenbidden onder dierghelijcke
gedaente/ soo magh ick dat eben doen/als sy daer
niet besonderlyck teghenwoordigh en is/ dan als
sy daer teghenwoordigh is: Ergo als my dierge-
lijcke ghedaente in schilderijc wort hoor ooghen
ghestelt / soo mach ick mijn herte opheffen tot
Godt/ ende hem aenbidden/ in, of door, of voor die
ghedaente / meer als andersins / ofte in andere
omstandigheyt/ om die wil dat ick wel weet/ dat
die ghedaente / die my wort hoor ooghen ghestelt/
van Godt selve is aenghenomen gheweest / ende
aen de menschen verthoont / niet alleen om een
teecken te zyn van sijne teghenwoordigheyt /
maer oock om een teecken, ofte af-beeldinge te zyn/
van sijne Majesteit, ende reynigheyt, &c. ghelijck my
den Dordrechtschen Bijbel boven heeft toeghestemt.
Ergo aenghesien dat de ghedaente van eenen ou-
den man van Godt selve is hoor ghestelt aen de
menschen / als een af-beeldinge van sijne eeuwig-
heyt / het wit kleedt een teecken van sijne Majesteit,
het wit hant eene af beeldinge van sijne reynicheyt,
&c. soo zyn dan dese lichaemelijke teekenen/ hoor
de instellinghe Godts / meer gheschaeppen / ende
bequaem om my te brengen tot de kennisse
Godts / ende mijn ghemoet te verwecken tot eer-
biedinghe / oock sonder de teghenwoordigheyt
Godts / als eenige andere teekenen / ofte af-beel-
dinghen. Voorder dan / de wijle dese lichaemelijke
af-beeldingen vande eeuwigheyt / majesteit / ende
reynigheyt Godts / waclyck af-beeldingen bly-
ven / oock sonder de teghenwoordigheyt Godts /
ende dat sy van Godt selve zyn aenghenomen /
ende verthoont aen den mensch / soo en sie ick
gheene reden/ waerom ick Godt niet en magh eer-
ren/ ende aenbidden/ in/ hoor / of hoor dierghelijc-
ke af-beeldingen/ al-hoewel sy daer onder niet te-
ghenwoordigh en is / eben als Daniel dat heeft mo-
ghen doen / als Godt metter daet daer onder te-
ghenwoordigh was ; want aenghesien dat ick
Godt magh eren / ende aenbidden op alle plaet-
sen/

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 119
fen / ende omstandigheden daer hy niet besonder-
lijck tegenwoordigh en is / hoe veel te meer magh
ick dat doen dooz die tceekenen / ofte af-beeldin-
ghen die hy selve heeft aenghenomen / ende inge-
stelt / als wesende de bequaemste middelen om in-
te brengen tot kennisse van sijne eeuwigheyt /
sijne Majesteit / ende Gheynigheyt.

Vierde bewijs.

Ioannis capite 1. v. 32.

Ende Joannes ghetuyghde, segghende: Ick hebbe den
Gheest ghesien neder-daelen uyt den Hemel, gelijk eene
duyve, ende bleef op hem.

Matthai capite 3. v. 16.

Ende Jesus ghedoopt zijnde, is terstont opgekrom-
men uyt het waeter, ende liet, de Hemelen wierden hem
gheopent, ende hy sagh den Gheest Godts neder daelen
ghelijck eene duyve, ende op hem comen.

**De aenteckeninghe vanden Dordrechtchen Bij-
bel Num. 22. is dese: Dat den H. Gheest verschenen**
is in lichaemelijke ghedaente, ghelijck eene duyve, in
hoedaenighe een ghedaente, den H. Gheest, die over-alte-
ghenwoordigh is, hier sich op Christum heeft willen
openbaeren, om sijne onnooselheydt, sachtmoedigheyt,
vriendelijckheyt, ende oprechtigheyt te kennen te ghe-
ven.

Luca capite 3. v. 21. 22.

Ende het gheschiede doen alle het volck ghedoopt
wiert, ende Iesus oock ghedoopt was, ende badt, dat den
Hemel gheopent wiert.

Ende dat den H. Gheest op hem nederdaelde in licha-
melijke ghedaente, ghelijck een duyve.

Actorum Capite 2. v. 3.

Ende van haer werden ghesien verdeelde tonghen als van vyer, ende het sat op een yghelijck van haer.

V. 4. Ende sy werden alle vervult met den H. Gheest &c.

Hier hebt ghy claer uyt Schryfture dat den H. Gheest sich heeft verthoout in li. haemelycke ghedaenten / ofte figueren van eene Dupbe / ende van vier / maer niemant en sal my deruen segghen dat Joannes den H. Gheest niet en mocht aenbidden onder de ghedaente / of dooz de ghedaente van die dupbe / die hy lichaemelyck sagh / en de Apostelen onder / of dooz / of in de ghedaente vande vierighe tonghen / de welke sy met haere lichaemelycke ooghen saeghen sitten boven haere hoofden; Ergo soo is het ons oock geoorloft onder / of dooz / of in die selve ghedaenten lichaemelyck uytghedrukt wesende / op wat maniere het mocht wesen / den H. Gheest te aenbidden / ende te eeren / want gelyck naemelyck die lichaemelycke / ende sichtbaere ghedaente van eene Dupbe een teecken was (soo als den Dordrechtschen Bijbel bekennt) van sijne onnooselheyt, saechtmoedigheyt, vriendelijckheydt, ende oprechtigheyt, eben kan my de selve ghedaente uytgheschildert wesende / ofte andersins uytghedrukt een teecken / ofte afbeeldinghe wesen van de selve volmaecktheden: Ergo ghelijckerwijs dat den H. Joannes, komende tot de kennisse / ende gedachtenisse van dese volmaecktheden (de welke al een dinghen zijn met het Goddelijck wesen) dooz de sichtbaere ghedaente van eene dupbe / die volmaecktheden mocht aenbidden / ende eere toedraeghen / dooz die selve ghedaente / dooz de welke hy tot kennisse van die volmaecktheden ghekomen was; alsoo segghen wy oock / dat wy het selve moghen doen / dooz die selve ghedaenten / als sy op die maniere uytghedrukt zijn / ghelijck sy

banden

banden **H**. Gheest selve zijn aenghenomen ghe-
weest / ende aen der menschen ooghen lichaemes-
ijck verthoont: want dat de teghentwoozdigheyt
banden **H** Gheest (die onder de boozscyde gedaen-
ten van eene duyve, ende vier selve teghentwooz-
dighe was) niet en verbiedt de selve gedaenten upt
te drucken: om dooz het aensien vande selve / te
komen tot de kennisse vande volmaecht-heden
Godts / hebbe ick in 't voorgaende bewijs, be-
thoont.

Doeght hier nu hy tot meerdere bebestinghe/
dat de Joden booz de Arcke (de welke een beeldt
Godts was / neder vielen / oock als Godt daer
niet besonderlijck teghentwoozdighe was / niet meer
als hy is op alle andere plaetsen: want al-hoewel
hy geseyt wort te wonen tusschen de Cherubinen,
soo ist nochtans seker / dat hy daer niet besonder-
lijck teghentwoozdighe en was / dan als hy ant-
woozde gaf aen de ghene / die hem quaemen raet
vraeghen. Hier upt beslupte ick: Ist saecken dat
de Joden haer met eerbiedinghe gheboghen heb-
ben booz het beeldt Godts / oock als Godt daer
niet besonderlijck teghentwoozdighe en was / dat
wy het selve mooghen doen booz onse beelden/ende
booz die selve ghedaenten in de welck Godt sich
heeft verthoont / al-hoewel hy daer niet besou-
derlijck teghentwoozdighe en is.

§. II.

Bewijzen uyt Schriftuere datmen de Beelden
Christi mach eeren.

Eerste bewijs.

Apocalypseos. Capite I. v. 13.

Ick lagh in het midden van de seven kandelaeren, een
den Sone des menschen ghelijck zijnde, bekleedt met een
H 5 lanck

lanck kleedt tot de voeten, ende omgort tot de borsten met eenen gouden gordel.

V. 14. Ende sijn hoofd, ende hayr was wit, ghelijck als witte wolle, ghelijck Ineeuw, ende sijne ooghen ghelijck eene vlamme vyers.

V. 15. Ende sijne voeten, waeren blinckende koper ghelijck, ende gloeyden als eenen oven, ende sijne stemme, als een stemme van veele waeteren, &c.

V. 17. Ende doe ick hem sagh, viel ick als doot aen sijne voeten.

Laet ons hier op hoozen de aen-reekeningenhen vanden Dordrechtchen Bijbel: Ten eersten bekennt hy Num. 39. ende 40. dat dit af-beeldingen sijn / ende ten tweeden, Num. 36. dat het af-beeldingen sijn van Iesus Christus, ende sijne volmaecktheden / ten derden, bekennt hy Num. 47. dat Joannes hier is neder-gheballen upt eerbiedinghe.

Vraaghe nu / wanneer is Joannes upt eerbiedinghe neder-gheballen ? als ick hem sagh, seyt hy selve: wat sagh Joannes, de af-beeldinghe Christi, of sijnen persoon ? den Dordrechtchen Bijbel antwoordt seer wel Num. 36. niet sijnen persoon, want hy verscheen in sulcken ghedaente, niet die hy heeft in sijne natuere: Ergo al het ghene Joannes hier sagh was het beelt / of de af-beeldinghe Christi; ende soo haest als hy dit beeldt ofte af-beeldinghe hadde ghesien / is hy / uyt eerbiedinghe neder-gheballen ter aerden: Ergo ter oorsaecke van dat beelt / 't welck hy sagh / is hy uyt eerbiedinghe neder-gheballen ter aerden; het selve doen wy hoor dit / ende de andere beelden / ofte af-beeldingen Christi: Ergo 't ghene wy hier in doen / heeft goet fondament in Schriftuer.

Tweede Bewijs.

Apocalypseos Capite 5. v. 6.

Ende ick sagh, ende siet, in het midden vanden thron, ende van de vier dieren, ende in het midden van de ouderlin-

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 123
derlinghen, een Lam staende als gheslachtet, hebbende
seven hoornen, en seven ooghen.

V. 8. Ende als het dat boeck genomen hadde, vielen de
vier dieren, ende de vier-en-twintigh ouderlinghen voor
het Lam neder.

Daer hebt ghy wederom de af-beeldinghe
Christi, onder de ghedaente van een Lam / ende
saemen de aanbiddinghe de welke de Heylighen
hebben bewesen.

Noteert dat de Schryftuere niet en seght / dat de
Heylighen neder-bielen voor Christus, maer voor
het Lam; Ergo sy wilt te kennen gheben / dat sy
niet alleenlyck Christum en eerden onder de ghe-
daente van 't Lam / maer doock de ghedaente van
't Lam selve ter oorsaecke van Christus wiens af-
beeldinghe het was: Het selve doen wy ten op-
sichte van andere beeltenissen Christi; Ergo 't ge-
ne wy dies-aengaende doen / is ghesondeert op
Schryftuer.

§. III.

Bewijsen uyt Schriftuer datmen de Beelden van
de H. Maghet Maria mach eeren.

Luca capite I. v. 26. ende 28

In de seste maent wiert den Enghel Gabriel van Godt
ghesonden nae cene stadt in Galilea, ghenaemt Naza-
reth.

Ende den Enghel tot haer inghecomen zijnde, seyde:
Weest ghegroet vol van gratie, den Heere is met u, ghy
zijt ghebenedijt onder de Vrouwen.

Luca capite I. versu 40.

Maria quam in het huys van Zacharias, ende groettede
Elisabeth.

V. 41. Ende het gheschiede als Elisabeth de Grotenisse
Mariæ

Maria hoorde, soo spronck het Kindeken op in haeren buyck, ende Elisabeth wiert vervult met den H. Gheest.

V. 42. Ende riep uyt met grooter stemmen, ende seyde: Ghebenedijt zijt ghy onder de Vrouwen, ende ghebenedijt is de vrucht uws lichaems.

V. 43. Ende van waer comt my dit, dat de Moeder mijns Heeren tot my comt?

V. 44. Want siet als de stemme uwer groetenisse in mijne ooren gheschiede, soo spronck het Kindeken van vreughden op in mijn Lichaem.

V. 45. Ende Saligh zijt ghy die ghelooft hebt, want die dinghen, die u vanden Heere geseyt zijn, sullen volbracht worden.

Bemerckinghe.

Nemant / die noch eenighe reden ghebruyckt / en kan my hier loochenen / ofte de H. Maghet / is vanden Enghel Gabriel, ende van Elisabeth, ghe-eert gheweest; de Schriftnere is al te klaer / als sy de weerdighe tytels / ende verheben naemen verhaelt / met de welke Maria vanden Enghel / ende van Elisabeth is vereert gheweest: want ten eersten, hoe kan ick semant opzechtelijck groeten sonder hem eenighe uytwendighe eere te bewijzen? Ten tweeden, hoe kan ick semant opzechtelijck prijsen van syne gaeben / sonder hem te vereeren? Nu seyd Schriftnere dat den Enghel / ende Elisabeth dit hebben gedaen; Ergo 't is seker / ende ghewis / dat sy Mariam hebben ghe-eert / ende vereert.

De questie is dan / wat booz eene soorte van eere / ofte eerbiedinghe dit is geweest. Partije wilt staende houden dat dese eere niet anders geweest is als eene borgerlijcke eere / te weten / gelijkmeu denigaens bewijst aen wereltche Princen / Magistraeten / &c. Doch ick bethoone uyt Schriftnere selve / dat dit outwaerachtigh is / ende dat de eere / de welke den Enghel / ende Elisabeth, aen Maria hebben betwesen / meerder is als borgerlijcke.

Patrije.

Partije, moet my toe-stemmen / dat de eere soo-
 daentigh is in haer selven / als de principaële be-
 weegh-reden is om de welke jemandt ghe-eert
 wordt: want indien ick jemandt eere / om dies-
 wil dat ick in hem bevinde te wesen eenighe boz-
 gherlycke / ofte natuerlycke gaeben / 't is seker dat
 die eere niet meerder en is / als bozgherlyck / ende
 natuerlyck. Alsoo is de eere natuerlyck / die ick
 jemandt bewijse ter oorzsaecke van sijne boozsich-
 righepdt / wijshepdt / wetenschap / etc. Want de
 wijle dese gaeben natuerlyck zijn / ende dat ick /
 dooz die beweeght worde om een ander te eeren /
 die eere en kan niet anders wesen als natuerlyck.
 Alsoo is die eere bozgherlyck / niet de welke ick
 jemandt achtervolge ter oorzsaecke van sijn ampt /
 ofte weerdighepdt / de welke hy boert in de Re-
 publische / want de redenen die my beweeghen om
 dierghelijcken persoon te eeren / en zijn niet an-
 ders als bozgerlyck: Ergo dan / als de reden / die
 my bewegen om jemandt te eeren / meerder zijn als
 bozgerlyck / ende natuerlyck / maer boven-natuer-
 lyck: soo volght het wel dat de eere niet bozgher-
 lyck is / noch natuerlyck / maer boven-natuer-
 lyck. Soo segghe ick dan / dat de eere / ofte eerbiedin-
 ghe / de welke den Enghel / ende Elisabeth aen Ma-
 ria hebben betwesen niet bozgherlyck / noch na-
 tuerlyck is gheweest / maer boven-natuer-
 lyck.

De woorden van Schriftuere / om dit te betwij-
 sen / zijn klaer: Het alleenlyck met aendacht / op
 de maniere met de welke den Enghel / ende Elisa-
 beth Mariam ghegroet hebben.

Den Enghel heeft se ghegroet / als eenen persoon
 die vol was van Goddelijcke gracen. ofte ghelijck Par-
 tije seght: Die by den Heere ghenade gevonden hadde;
 hy heeft se ghegroet als eenen persoon / met den
 welcken den Heere besonderlijck was: hy heeft se ghe-
 groet als ghebenedijdt, ofte gheseghent wesende onder
 alle de Vrouwen, dat is te seggen / gheheyligh, want
Genes. cap. 2. v. 3. (ghelijck Partije daer selve bekent
 Num. 4.)

Num. 4) wordt gheseghent, ende gheheylight al booz een / ende de selve saecke ghenomen.

Elisabeth, heeft haer mede ghegroet / als gheseghent, ofte gheheylight onder de Vrouwen: Sy heeft haer ghegroet / als de Moeder des Heeren: sy heeft haer ghegroet / als door wiens stemme het Kindeken op-ghespronghen was in haer Lichaem, ende sy vervolt met den H. Gheest: Sy heeft haer ghegroet als Saeligh wesende &c. Dit zijn de betwergh-redenen om de welke den persoon vande H. Maeghet is ghe-eert geweest. Partije en is niet machtygh hier eene aen te wyfen / die borgherlyck zy / ofte natuerlyck: sy zijn allegaeder tot de leste toe / boven-natuerlyck. Want ten eersten / vol te zijn van Goddelijcke gratien, ofte / ghenade gevonden te hebben by den Heere. 2. De Heere bysonderlyck met hem hebben, te weten / meer als andere menschen. 3. Gheheylight te zijn onder de Vrouwen. 4. Te wesen Moeder des Heeren. 5. Saeligh te zijn door het Gheloove. 6. Het onspringhen van het Kindeken, door het gheluyt, ofte ghehoor van haere stemme: Wat is hier borgherlyck, ofte natuerlyck? Wat zijn dit allegaer anders als boven-natuerlycke gaeben? Ergo (volghens den gront-regel van alle gheleerde) de eere / de welke den Engel / ende Elisabeth aen de H. Maghet / om dese gaeben / hebben betwefen / moet noot saeckelyck boven-natuerlyck ghetweest zyn.

Slot-reden.

'T is seker dat den Enghel / ende de H. Elisabeth den persoon van Maria hebben ghe-eert; dat is Schryftuere.

'T is oock seker dat sy haer hebben ge-eert als Moeder Godts, als vol van Goddelijcke ghenade: als gheheylight, gheseghent, &c. dat is mede Schryftuere.

'T is seker dat dese gaeben noch borgherlyck, noch natuerlyck zijn / maer alle-gaer boven-natuerlyck; dat wijst de reden up / ende blyckt soo booz de ooght /

oogh / dat het niemant en kan loochenen / als die berooft is van reden.

¶ **E** is oock seker by alle gheleerde / soo Philo-
sophen / als Godts-gheleerde / ende Rechts-ghe-
leerde / dat de eere soo daentigh is / als de beweegh-
redenen sijn om de welke men jemandt eert;
Maer de beweegh-redenen / om de welke den
Enghel / ende Elisabeth Mariam hebben ghe-eert /
en sijn noch borgherlijck, noch natuerlijck, maer
allegaer boven-natuerlijck, ghelijck als blyckt vooz
de ooghe. Ergo de eere / de welke den Enghel /
ende Elisabeth aen den persoon van Maria hebben
bewesen / en is noch borgherlijck gheweest / noch
natuerlijck, maer boven-natuerlijck.

Op dit fondament ghetrocken upt de Schrif-
tuere / maecke ick nu mijn beslupt / datmen de
beelden vande **H. Maghet** / met de selve eere mach
achter-volgen / met de welke haeren persoon is
achter-gevolght gheweest vanden Enghel / ende
Elisabeth.

¶ **T**en sy saecken dat Partije, wilt op-zeplen tegen
den vollen stroom van alle gheleerde / ende haer
gheboelen stellen / vooz het gheboelen van alle
natten soo heydensche / als Christenen; sy moet
my bekennen / (borgherlijck sprekende) de onee-
re / ende schande die gheschiet aen het beelt vande
Keyser / valt op den Keyser selve / want daer toe
sijn de borgherlijke straffen ghestelt vooz de ghe-
ne / die de beelden souden ont-eeren; Ter contra-
rien / de eere die bewesen wordt aen het beelt van
den Keyser / comt op den persoon vanden Keyser.
Dit is eene saecke die niet bewesen en moet wor-
den / want dit is byten alle twijffel. Alsoo heeft-
men ghesien / dat de oude Romeynen (ghelijck
als Suetonius verhaelt) de beelden hebben ghebo-
ken vanden Keyser Domitianus, om sijnen persoon
in de beelden / of dooz de beelden te affronteren:
van ghelijcken hebben ghedaen de borghers van
Antiochien ten op-sichte vanden Keyser Theodosius,
ende sijne huyf-broutwe / ghelijck ons gheruyght
den

den H. Joannes Chrysoftomus. Wat sal ick segghen
bande ghetwoonte / die daer is bykans in alle po-
litique regeringhen / te weten / van den misdae-
dighen / diemen self in persoon niet en kan krij-
ghen / op te hanghen / ofte te verbranden in sijn
beelt? Waer toe dienen nu dese beelden / ende
statuten diemen oprecht ter eeren van Conin-
ghen / Princen Velt-obersten / ende andere trefse-
lycke mannen / 't en zy om de persoonen self te
bereeren? Wat kan dit anders wesen / als dat alle
Parten van geboelen zyn / dat de oncere / oft ee-
re / de welke gheschiet aen het beelt vanden Co-
ninck / komt op den persoon selve?

a In imagine
regis, est spe-
cies; ac forma
& in rege est
species, quæ
est in imagi-
ne, ; & simi-
litudō quæ
est in imagi-
gine regis,
non variat:
ita ut qui
imaginem,
aspicit in eâ
regem aspi-
ciat: & rur-
sus qui Regē
intuetur, huc
agnoscat esse
in suâ imagi-
ne. Itaq; pro
eo quod si-
militudo nō
variat, ei qui
postquam as-
pexit simili-
tudinem Re-
gis, ipsum
Regem vide-
te velit, dice-
re possit ima-
go: Ego, &
Rex unum
sumus: Ego
enim in illo
sum, & ille in

De reden gheben ons hier van den. H. Athana-
sius, by ghebracht van Nicephorus Patriarch van
Constantinopelen *Dialogo Orthodoxus*: Ende den H. Ba-
siliius *Libro de Spiritu S. Capite 18.*

a Soo spreekt den eersten: In het beelt vanden
Coninck / is de ghedaente / ende figuree / ende
in den Coninck / is de ghedaente / die in het
beelt is / ende de ghelijckenisse die in 't beelt van
den Coninck is / en is niet verscheyden / soo dat
dien / den welken het beelt aensiet / daer in den
Coninck aensiet; ende wederom die den Con-
ninck aensiet / den selven kent in sijn beelt. Om
dieswil van / dat de ghelijckenisse niet verschey-
den en is / als iemandt aenghesien heeft de ghe-
lijckenisse des Conincks / ende den Coninck sel-
ve wilt sien; het beelt soude hem kunnen seg-
ghen: Ick / ende den Coninck en zyn maer een /
want ick ben in hem / ende hy in my: Ende
't ghene ghy ghesien hebt in my / dat siet ghy in
hem / ende 't ghene ghy in hem siet / dat siet ghy
in my.

b Soo spreekt nu den H. Blasius: Het beelt van-
den Coninck / woordt oock Coninck ghenoemt
ende niet twee Coninghen: want het ryck en
woordt niet ghescheurt / noch de erre ghescheyden:

want
me: Et quod in me vidisti, hoc in illo vides, & quod in illo vides
in me vides. *b* Quia Rex dicitur, etiam imago Regis, & nonduo re-

Want ghelijck het **Dynsdom** / ende macht maer een is / de welcke ober ons heerschapt / alsoo en is de eere / die van ons bewesen wort / maer een / ende niet vele / om dies wil dat de eere van't beelt komt op het booz-beelt.

Het ghene dat dese twee heylighe **Vaeters** hier segghen / te weren / dat het beeldt vanden **Coninck** / ende den persoon selve al een dinghen is / komt ober een met de natuere: Want wat isser natuerlijcker als dat de mensch het booz-beelt zo van sijn beelt? wat isser meet ghebzupckelijck als te segghen van het beelt vanden **Coninck** / dat is den **Coninck** van **Spagnien**, &c. Ergo / daer sulck eene natuerlijcke ober-een-kominghe is tusschen het een / ende het ander / daer den selven naem wordt ghegheben aen het een / ende het ander / wat kan der natuerlijcker wesen / als mede de selve eere te gheben aen het een / ende het ander?

Wel aen dan: m' hebben upt **Schysfure** dat den **Enghel** / ende **Elizabeth** den persoon van **Maria** hebben ghe-eert; ende upt de beweegh-redenen / die sy ghehadt hebben (de welcke soek bedupdelijck staen uptghedrukt in **Schysfure**) hebben wy besloten / dat dese eere noch borgherlijck en is gheweest / noch natuerlijck, maer boven-natuerlijck. Derhalven soo hebben wy upt de nature / dat den persoon selve / en sijn beelt al een dinghen is / waer upt natuerlijck volghet / dat den persoon / ende sijn beelt met de selve eere mogen achter-volghet worden: Ergo de wijle wy hebben upt de **Schysfure** / dat den **Enghel** / ende **Elizabeth**, den persoon van **Maria** hebben achter-volghet met boven-natuerlijcke eere / wy besluyten hier upt seer wel / ende natuerlijck / datmen hare beelden / met de selve eere / mach achtervolgen / niet booz soo veel als sy hout / steen / silber / oft gout zijn / maer booz soo veel als sy afbeeldinghen zijn van sulck een persoon / dat is / van een die vol van gratien is / die gheheylight is onder de Vrouwen, die de Moeder Godts is: want het hout / steen / &c. en maect niet dat het beelt / en persoon

ges neque enim imperiū scinditur, neque gloria dividitur quemadmodum enim principatus, & potestas vna est que nobis dominatur, sic etiā glorificatio à nobis vna est, & non multæ, propterea quod imaginis honor ad exemplar ascendit.

maer een is/ maer dat doet de ghelijckentse vanden persoon/ die daer is in het beelt.

Doorder ghelijck de H. Maghet in persoon is ghe-eert gheweest/ om dat sy gheplicht was door alle die boden-natuerlijke gaben / soo segghen wy dat hare beelden op de selve maniere moghen ghe-eert worden / om dat sy gheplicht zijn door de af-beeldinghe/ende ghelijckentse van soo eenen persoon/ die soodanighe besondere boden-natuerlijke gaben ghehad heeft.

§. 4.

Bewijsen uyt Schriftuer datmen de beelden der Enghelen eeren magh.

Eerste bewijs.

Genesis Capite 18. Versu 2.

Abraham hief sijne oogen op, ende sagh, ende siet daer stonden dry mannen teghen over hem: Als hysc sagh soo liep hy hen te ghemoete van de deure der tente, ende boogh sich ter aerde.

Dese personen / de welcke hier aen Abraham verschenen / waren inder waerhepdt Enghelen/ maer in de upt-wendighe ghedaente / mannen / oberfulckx dese upt-wendighe ghedaente/ was een af-beeldinghe vande Enghelen.

Tweede bewijs.

Genesis Capite 19. Versu 1.

Die twee Engelen quamen te Sodoma in den avont, ende Loth sat in de poorte van Sodoma: ende als Loth hen sagh, stont hy op hen te ghemoete, ende boogh sich met het aensicht ter aerde.

Hier verschenen wederom de boozsepde Enghelen/ in de af-beeldinghe / ofte upt-wendighe ghedaente van mannen.

Derde

Derde bewijs.

Iosue Capite 5. versu 13.

Voorder gheschieddet, als Josue by Jericho was, dat hy sijne ooghen op-hief, ende sagh toe, ende siet, daer stont een man teghen over hem, die een uytghetoghen sweert in sijne handt hadde, ende Josue ginck tot hem, ende seyde tot hem: Zijt ghy onse, of onser vyanden?

V. 14. Ende hy seyde: Neen: maer ick ben de vorst van het heyr des Heeren, ick ben nu ghecomen: Doen viel Josue op sijn aensichte ter aerde, ende badt aen.

Daer hebt ghy eenen Enghel in de ghedaente/ ofte af-beeldinge van een soldaet. Ick segge (eenen Engel) want onse Partye berstaet hier dooz Christum selve/ doch sonder eenigh bewijs: want al-hoe-wel den Dordrechtschen Bybel N. 20. dit hoor-bewijs geeft: Indien dit maer een gheschapien Enghel gheweest waer, hy en soude niet gheleden hebben datmen hem alsoo soude ghe-eert hebben.

Deze reden en doet niet ter sake: want op de selve maniere sal ick segghen: Indien de twee mannen/ die aen Loth verschenen/ Engelen hadden geweest/ sy en souden niet gheleden hebben dat Loth haer alsoo soude ghe-eert hebben/ te weten/ nedervallende op sijn aengesichte ter aerden, ende aenbiddende, ghelijck den Griekyschen Text heeft *προσεκύνησε*. Maer Partye bekennt dat dit inder waerheyt twee Engelen waren: Ergo upt de eere de welke Josue heeft bewesen aen dien krijghsman / en kanten niet besluyten dat het gheenen Enghel en was.

Doeght hier by dat Partye, tot haer bewijs neemt de questie self: want de Draghe is hier / ofmen de Engelen mach eeren/ ende Partye seyt: Daerom en is dit gheenen Engel geweest/ om datmen de Engelen niet en mach eeren; dat is soo veel of sy seyd: Men magh de Engelen niet eeren/ om datmen de Enghelen niet en magh eeren / 't weick eene dwaese maniere van spreken is.

Vierde bewijs.

Exodi Capite 25. Versu 18.

Ghy sult oock twee Cherubynen van gout maken, van dichten goude sult ghyse maken, uyt de beyde eynden des versoen-decksels.

V. 20. Ende de Cherubynen sullen hare beyde vleugelen om hooghe uytbreyden, bedeckende met hare vleugelen het versoen-decksel, ende hare aengesichten sullen tegen over malcanderen zijn, de aengesichten der Cherubynen sullen nae het versoen-decksel zijn.

Venerabatur quondam
Judæi Sancta
Sanctorum,
quia ibi erāt
Cherubim,
Propitiatorium,
& Arca
testamenti.

Ick en wille hier niet steunen op de berklarunghe alleen banden H. Hieronymus *Epist. ad Marcellam*, daer hy seyt: De Joden eerden / in booztyden / het Heyligh der Heylighen / om dat daer in waren de Cherubynen, het versoen-decksel / ende de Arcke des herbonts / alwaer hy te kennen gheeft dat de Joden dese booznoemde beelden van Engheleu hebben eere bewesen. Doch dit blijkt claer uyt Schriftnet / namelijk *Psalm. 99. Versu 5*. Daer Godt ghebedt aen de Joden / dat sy de voetbaeck zijnder voeten, dat is / de Arcke / souden aenbidden, ofte dat sy daer booz souden vallen op hare knien: want het Griekx woordeken / *Proskineo*, betreckent alle beyde. Maer dese beelden van Engheleu waren een deel van de Arcke: Ergo als Godt ghebedt dat de Joden souden de Arcke aenbidden / ofte daer booz vallen op hare knien / de wyle hy haer niet en verbedt / het selve te doen booz de beelden der Engheleu / soo is het seker dat de Joden vallende uyt eerbiedinghe neder booz d'Arcke / oock samen op de selve maniere neder vielen / ofte knielden booz de beelden der Engelen / de welke ten bande booznaemste deelen waren bande Arcke.

Besluit.

Besluyt.

Ick hebbe boven betwefen / dat het gheozloft is
 upt te drucken met verweu / ofte ander sijn / het
 ghene dat de Schrifruer updruckt met woorden:
 Noen meer is her gheozloft die lichamelijke / ende
 upwendighe gedaenten af te beelden / in de wele-
 ke de Engheleu self zyn verschenen / ofte / dooz
 Godts bebel / zyn afghebeelt van Moyses ; want
 ick en binde nergheus in de heele Schrifruer (ghe-
 lijk wy hier nae sullen sien) eene enckele plaetse
 daer sulckx verboden word: Ergo soo is het ghe-
 ozloft de Engheleu upt te drucken in de ghedaente
 van mannen , ghelijck sp verschenen zyn aen Loth,
 ende Abraham, in de ghedaente van soldaeten, ghe-
 lijk sp zyn verschenen aen Josue, in de ghedaente
 van Jonghmans / ofte eenigh ander gebierte / met
 Vleugelen, ghelijck sp (dooz Godts bebel) gemaecht
 ende ghestelt zyn gheweest op de Arcke.

Du seght de Schrifruer claer / dat de Engelen
 van Loth, ende Abraham, zyn aenbeden gheweest in
 ghedaente van mannen, ende van Josue, in de ghe-
 daente van een soldaet, ende op de Arcke in de ghe-
 daente van Jonghmans met vleugelen: Ergo de En-
 ghelen in de selve ghedaenten wederom upt-ghe-
 druckt / ofte afghebeelt zijnde / moghen van ons
 (naer het exempel van Loth, Abraham, Josue, ende
 alle de Joden) in / of dooz die ghedaenten aenbeden /
 ofte ghe-eert worden.

§. V.

Bewijs uyt Schriftuer datmen de Beelden van
andere Heylighen wel mach eeren.

Eerste bewijs.

Exodi Capite 3. versu 5.

De Heere, seyde: Naedert hier niet toe, treckt uwe
schoenen uyt van uwe voeten, want de plaetse daer ghy op
staet, is heyligh landt.

Dit uyt-trecken van de schoenen van Moyles, is
een tecken gheweest van ootmoedigheyt/ghelijck
den Dordrechtchen Bybel bekent *Num. 8.* voeghende
daer by / *Num. 9.* dat de aerde op de welke Moyles
stont/ghheylight was door de teghenwoordigheyt, ende
verschijnen Godts.

Indan/ghelijck gheene ootmoedigheyt en can
bestaen sonder viltwillighe vernederinghe / ende
alle soodantighe vernederinghe in haer beslypt ee-
nighe eerbiedinghe tot de sake/ten opsichte vande
welcke men sich vernedert; soo heeft dan Moyles
uyt-treckende sijne schoenen/ofte sich verootmoed-
dighende/eerbiedinghe gethoont aen de aerde daer
hy op stont/om dieswil dat sy gheheylight was door
de teghenwoordigheyt, ende verschijninghe Godts. Ergo
de selve verootmoedinghe/vernederinghe/eerbie-
dinghe moghen wy thoonen aen de beelden der
Heylighen / om dieswil dat sy gheheylight zijn
door de afbeeldinghen / ofte ghelijckenissen van
sulcke personen die in dit leven hebben uyt-ghes-
teken in heyligheyt / ende nu in het ander/ het
goddelijck wesen aensicht aen aensicht aenschou-
wen.

Tweede

Tweede bewijs.

Iosue Capite 5. Versu 15.

Doen seyde de Vorst van het legher des Heeren tot Josue: Treckt uwe schoenen af van uwe voeten, want de plaetse daer ghy op staet, is heyligh.

Drage oft de plaetse selve/daer Josue op stant/heyligh was? Den Dordrechtschen Bijbel antwoort dat jae *Num. 22.* Waerom, seyt hy/was de plaetse heyligh? om datse de Heere door sijne besondere tegenwoordigheyt gheheyligh hadde.

Drage nu boozder / oft dese plaetse / ghelijck oock de aerde daer Moyses op stont/gheene enckele schepselen en waren? ntemant en mach hier aen twiiffelen.

Wel hoe? hebben dan Moyses ende Josue dese schepselen niet sulck eene vernederinghe / ende eerbiedinghe ghe-eert? om dat sy gheheyligh waren door de teghenwoordigheyt Godts? Seer wel tot ons boozdeel: want onse beelden der heylighen / zijn oock gheheyligh dooz de heyligheyt bande personen die sy verbeelden: Ergo al-hoe-wel het schepselen zijn/soo en is het ons niet ongheoorloft haer te achter-bolghen niet eere / ghelijck Moyses ende Josue hebben ghedaen aen de gheheylighde aerde.

Partye sal my hier teghen segghen / voor eerst. Die aerde was heyligh / om dat Godt daer selve teghenwoordigh was.

Ick antwoorde: 't is ons ghenoech dat Partye bekent/dat dese aerde gheheyligh was/ende dat sy daerom van Moyses ende Josue ghe-eert is ghe-weest: want hier uyt volghet datmen aen eentgh schepsel heeft eere betwefen / om dat het heyligh was/ober sulck hier uyt besuyten my seer wel/dat my oock aen onse beelden / al-hoe-wel het schepselen zijn/moghen eere bewijfen/ om dat sy
 4 ghe

gheheplicht zyn/te weten/dooz de af-beeldinghen van diergelijcke personen/die besonderlijck hebben in dit leven upt-geshenen in hepligheyt/ en nu in het ander leven noch meer hepligh zyn dooz het aenschouwen Godts.

Doorder soo de hepligheyt niet borgherlijckx en is/ noch natuerlijckx, maer jet boven-natuerlijckx, soo volght het dat Moyles, en Josue de aerde/daer sy op stonden/achtervolght hebben niet met borgerlijke of natuerlijke eere/ maer met eene religieuse eere/ of boven-natuerlijke, waht (ghelijck wy boven behoort hebben) soodaenigh als de betweegh-redenen zyn/om jet te eeren/soodaenigh is oock de eere

De wyle van dat onse beelden gheheplicht zyn/dooz de af-beeldinghen van **DD** Personen/ ende dat dit de betweegh-reden is/ waerom wy de selve eeren / soo en sien wy niet waerom het ons niet gheozloft en sou mesen/ dese schepselen met boven-natuerlijke eere te achtervolghen / ghelijck Moyles, ende Josue hebben ghebaen aen de aerde / daer sy op stonden.

Partye sal my segghen ten tweeden: **T** is aen Moyles, ende Josue van Godt gheboden gheweest de aerde te eeren: niet sulckx en leestmen van het eeren der beelden der Heplighen.

Ick antwoorde voor eerst, dat het Godt nergens verboden en heeft/ ende dat is ghenoech.

Ten tweeden, ick loochene dat Godt niet gheboden en heeft de beelden der Heplighen te eeren/contrarie sijckt my *Psal 99. v. 5.* daer hy ghebiedt dat de Joden souden knielen/ neder-ballen/ sich buggen vooz de Arcke; dat my nu partye eens bewijse/ waer dat Godt verboden heeft dat sy niet samen en souden knielen / neder-ballen ofte sich buggen / vooz de beelden der Enghelen/ de welke stonden op d'Arcke. Soo laeck als partye dit niet en can doen/ soo houden wy staen dat de Joden upt eerbiedinghe hebben gheknielt/ nedergeballen/ gheboghen vooz de beelden der Enghelen / als sy neder-bielen/ vooz d'Arcke.

Derde bewijs.

Genesis Capite 23. Versu 7.

Doe stont Abraham op, ende boogh sich neder voor het volck des landts, voor de sonen van Heth.

Uyt dese / ende andere dierghelijcke plaetsen maect den Bisschop Leontius dese slot-reden: Ist saken dat Abraham Afgodisten aenbeden heeft / ende Moyses synen schoon-vader Jethro een Afgodist / ende Jacob den Coninck Pharao mede een Afgodist: Indien dese / daer sy rechtbeerdigh waren / ende Propheten / de Afgodisten / hier op der aerde wesende / hebben aenbeden ter oorzake van eenighe weldaden / die sy van haer hadden ontfanghen; waerom staet ghy teghen my op / als ick het cruyts aenbidde / ende de beelden der Heplighen / uyt de welke ick van Godt / door de Heplighen / thien duyfent weldaeden ontfanghe?

H E T V. C A P.

Wordt bewesen uyt de HH.Oudt-vaders datmen op alle de tijden de beelden ghe-eert heeft.

§. I.

Ghetuyghenissen der Oudt-vaderen vande eerste 400. jaeren.

Den H. Methodius Anno 260.

Oratione 2. de Resurrectione.

Soo wise de beelden der Coninghen vermale-
oydt / die en wordt niet gheabsolbeert als of
A 5

*a Quisq; as
in earum ali-
quam male-
dicta conje-*